

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

ІНСТИТУТ МИСТЕЦТВ

КАФЕДРА ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор
з науково-методичної та
навчальної роботи

О.Б. Жильцов

« 10 »

2018 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ВИСТАВКОВА ТА ГАЛЕРЕЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

для студентів

напряму підготовки 6.020205 «Образотворче мистецтво*»
освітнього рівня першого (бакалаврського)
спеціалізації «Художня культура та арт-менеджмент»

Київ – 2018

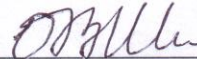
КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554
Начальник відділу
моніторингу якості освіти
Програма № 1031/18
Жильцов
(підпис) (прізвище, ініціали)
«   »   20 18 р.

Розробник: Коновалова Ольга Володимирівна, кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри образотворчого мистецтва Київського університету імені Бориса Грінченка

Викладач: Коновалова Ольга Володимирівна, кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри образотворчого мистецтва Київського університету імені Бориса Грінченка

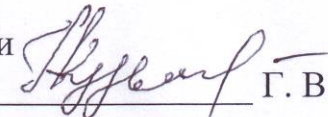
Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри образотворчого мистецтва Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка

Протокол від № 8 від «30 « серпня 2018 р.

Завідувач кафедри образотворчого мистецтва О.В. Школьна

Робочу програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми 023.00.01 «Образотворче мистецтво»

«__» _____ 2018 р.

Гарант освітньо-професійної програми 023.00.01 «Образотворче мистецтво» Г. В. Кузьменко

Робочу програму перевірено

«__» _____ 2018 р.

Заступник директора з науково-методичної та навчальної роботи А. О. Таранник

Пролонговано:

На 20__/20__ н.р. _____ (підпис) (_____) (ПІБ), «__» 20__ р., протокол № __

На 20__/20__ н.р. _____ (підпис) (_____) (ПІБ), «__» 20__ р., протокол № __

На 20__/20__ н.р. _____ (підпис) (_____) (ПІБ), «__» 20__ р., протокол № __

На 20__/20__ н.р. _____ (підпис) (_____) (ПІБ), «__» 20__ р., протокол № __

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристики дисципліни за формами навчання			
	денна		заочна	
Вид дисципліни	Вибіркова			
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська			
Загальний обсяг кредитів / годин	7 / 210			
Курс	4			
Семестр	7	8	7	8
Кількість змістових модулів з розподілом:	3	3	3	3
Обсяг кредитів	3	4	3	4
Обсяг годин, в тому числі:	90	120	90	120
<i>Аудиторні</i>	42	56	12	16
<i>Модульний контроль</i>	6	8	-	-
<i>Семестровий контроль</i>	-	-	-	-
<i>Самостійна робота</i>	42	56	78	104
Форма семестрового контролю	-	Залік	-	Залік

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета дисципліни «Виставкова та галерейна справа» – формування професійної компетентності шляхом знайомства із теорією, історією і практикою зарубіжної та вітчизняної виставкової і галерейної діяльності, пов'язаної з колом понять і проблем у сфері образотворчого мистецтва.

У процесі вивчення та засвоєння даної дисципліни передбачається комплексне вирішення завдань підготовки фахівців:

- оволодіння теоретичними знаннями про історію формування й розвитку міжнародних художніх виставок;
- засвоєння основних теоретичних понять щодо класифікації, видів, технології організації сучасних виставок;
- формування у студентів цілісної уяви про виставкову і галерейну справу.

У результаті вивчення навчальної дисципліни відповідно до освітньо-професійної програми спеціальності формуються загальні та фахові компетентності:

Програмні компетентності	Код	Значення компетентності
Загальні компетентності	ЗК 1	Світоглядна: здатність показати усвідомлення рівних можливостей і гендерних питань; здатність діяти з соціальною відповідальністю і громадянською свідомістю.
	ЗК 2	Дослідницька: здатність спрямувати себе певним шляхом для досягнення важливих цілей, що зробить внесок в розвиток знань

		через наукові дослідження.
	ЗК 3	Комунікативна: здатність до усного та письмового спілкування рідною мовою; здатність спілкуватися іноземною мовою. Здатність правильно розмовляти та писати згідно різних комунікативних стилів, а саме: неофіційного, офіційного та наукового.
	ЗК 4	Інформаційна: здатність знаходити, обробляти та аналізувати інформацію з різних джерел; здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології у професійній діяльності.
	ЗК 5	Креативність: здатність проявляти творчий підхід в розробці ідей і в досягненні цілей досліджень.
	ЗК 6	Вирішення проблем: здатність справлятися зі стресом і ефективно вирішувати практичні завдання; здатність до конструктивної критики й самокритики
	ЗК 7	Самоосвітня: Здатність працювати самостійно, розробляти стратегії та керувати часом. Здатність скеровувати зусилля, поєднуючи результати досліджень та представляти результат вчасно.
Фахові компетентності спеціальності (ФК)	ФК 4	Глибокі знання і розуміння: здатність аналізувати особливості розвитку декоративного і образотворчого мистецтва в історичній перспективі і на сучасному етапі.
	ФК 5	Навички фахового аналізу. Здатність аналізувати й пояснювати історико-культурні, формально-образні і формально-стилістичні особливості творів світового та українського декоративного та образотворчого мистецтва.
	ФК 11	Організаційні навички. Здатність до співпраці з митцями та іншими фахівцями; здатність до виконання творчих проєктів у складі групи на толерантних засадах.
	ФК 13	Здатність до навчання. Здатність шляхом самостійного навчання освоїти нові області, техніки й технології; використовуючи здобуті знання.
	ФК 14	Здатність використовувати відповідну фахову термінологію в усній та письмовій формах рідною мовою чи іноземною.

3. Результати навчання за дисципліною

Студент повинен знати:

- понятійний апарат сучасного мистецтва з метою застосування у виставковій діяльності і галерейній справі;
- особливості розвитку мистецтва ХХ – початку ХХІ ст., провідні теоретичні концепції і мистецькі твори;
- роль, місце художньої виставки, галереї у сучасній культурі;
- тенденції виставкової й галерейної діяльності на сучасному етапі;
- специфіку окремих видів виставкових проєктів, функціональні особливості

виставок.

вміти:

- орієнтуватися в основних тенденціях і перспективах розвитку виставкової і галерейної діяльності;
- орієнтуватися у фаховій галузевій літературі, уміти працювати з джерелами;
- сформулювати концепцію виставки, мету, задачі виставкового проекту;
- підготувати супроводні текстові матеріали до виставки;
- орієнтуватися у системних, внутрішніх взаємозв'язках сучасного художнього процесу та його зовнішніх зв'язках з тенденціями розвитку сучасної культури;
- застосовувати засвоєні знання в сучасній соціокультурній ситуації.

Програмні результати навчання:

Код	Значення програмного результату
ПРН 1	Здатність усвідомлювати власну причетність до традицій і цінностей національної культури, спрямовувати власну творчість на соціальні проблеми, дотримуватися етичних принципів у професійній діяльності.
ПРН 2	Здатність продемонструвати базові знання та розуміння основ декоративного та образотворчого мистецтва: законів композиції, колористики, пластики і пропорцій об'ємів та фігур на площині та в просторі.
ПРН 3	Здатність продемонструвати на практиці набуті знання шляхом виконання творчої роботи в галузі декоративного і образотворчого мистецтва (живопис, графіка, скульптура) з урахуванням спеціалізацій (художня кераміка, дизайн ювелірних виробів)
ПРН 4	Володіння знаннями в галузі сучасних інформаційних технологій, здатність застосовувати їх у професійній діяльності.
ПРН 5	Здатність до навчання й самостійної науково-дослідної діяльності, здатність вести самостійну дослідницьку діяльність у галузі мистецтва на базі отриманих знань з фахових дисциплін
ПРН 6	Уміння виконувати оригінальні творчі проекти, проводити майстер-класи.
ПРН 7	Уміння використовувати характерні особливості художньо-образної мови різних видів та жанрів мистецтва, розуміння зв'язків образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва з іншими видами мистецтва, природним і культурним середовищем життєдіяльності людини.
ПРН 8	Здатність вести креативну мистецьку діяльність. Уміння генерувати та втілювати нові оригінальні ідеї для досягнення творчих цілей. Готовність підвищити рівень власних професійних компетентностей, вивчати досвід роботи провідних зарубіжних та українських митців.
ПРН 10	Продемонстрована вправність у володінні англійською мовою, включаючи спеціальну фахову термінологію.
ПРН 11	Здатність до творчого та професійно-ділового спілкування із застосуванням фахової термінології.
ПРН 12	Уміння реалізовувати на практиці власну концепцію творчого проекту, користуючись передовим досвідом зарубіжних і вітчизняних колег.
ПРН 14	Оволодіння робочими навичками працювати самостійно (дипломна робота), або в творчій групі (участь у виставкових проектах), уміння отримати результат в

	рамках обмеженого часу з наголосом на професійну сумлінність та унеможливлення плагіату.
ПРН 15	Здатність створювати прості тексти та презентації і більш складні наукові тексти, що вимагаються під час останнього року навчання, з використанням відповідних комунікативних реєстрів.

4. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план для денної форми навчання

Назва змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					Самостійна
		Аудиторна:					
		Лекцій	Семінари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
7 семестр							
Змістовий модуль I. Витоки зарубіжної виставкової діяльності							
Вступ. Предмет і завдання курсу.	8	2					6
Витоки виставкової діяльності: промислові і художні виставки в Європі XVII-XVIII ст.							
Виставковий процес в Європі і США у XIX ст.	10	2	2				6
Модульний контроль	2						
Разом	20	4	2				12
Змістовий модуль II. Зарубіжна виставкова діяльність в першій половині XX століття							
Мистецтво початку XX століття: унікальність індивідуальної художньої мови і поява оригінальних виставкових концепцій.	16	4	6				6
Масштабні міжнародні художні виставки 20-х-30-х років. Мистецтво і політика.	12	4	2				6
Модульний контроль	2						
Разом	30	8	8				12
Змістовий модуль III. Зарубіжна виставкова діяльність в другій половині XX століття.							
Розвиток художніх течій після другої світової війни та їх вплив на виставковий процес.	14	2	6				6
Теорія і практика постмодернізму: світовий досвід	10	2	2				6
Програмні та тематичні виставки другої половини XX ст.	14	4	4				6
Модульний контроль	2						
Разом	40	8	12				18
Підготовка та проходження контрольних заходів							

Назва змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					Самостійна
		Аудиторна:					
		Лекцій	Семінари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
Усього	90	20	22				42

Тематичний план для заочної форми навчання

Назва змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					Самостійна
		Аудиторна:					
		Лекцій	Семінари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
7 семестр							
Змістовий модуль I. Витоки зарубіжної виставкової діяльності							
Вступ. Предмет і завдання курсу.	12	2					10
Витоки виставкової діяльності: промислові і художні виставки в Європі XVII-XVIII ст.							
Виставковий процес в Європі і США у XIX ст.	14		2				12
Модульний контроль							
Разом	26	2	2				22
Змістовий модуль II. Зарубіжна виставкова діяльність в першій половині XX століття							
Мистецтво початку XX століття: унікальність індивідуальної художньої мови і поява оригінальних виставкових концепцій.	12		2				10
Масштабні міжнародні художні виставки 20-х-30-х років. Мистецтво і політика.	12	2					10
Модульний контроль							
Разом	24	2	2				20
Змістовий модуль III. Зарубіжна виставкова діяльність в другій половині XX століття.							
Розвиток художніх течій після другої світової війни та їх вплив на виставковий процес.	14	2					12
Теорія і практика постмодернізму: світовий досвід	12						12
Програмні та тематичні виставки другої половини XX ст.	14		2				12
Модульний контроль							
Разом	40	2	2				36

Назва змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					Самостійна
		Аудиторна:					
		Лекцій	Семінари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
<i>Підготовка та проходження контрольних заходів</i>							
Усього	90	6	6				78

5. Програма навчальної дисципліни ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І. ВИТОКИ ЗАРУБІЖНОЇ ВИСТАВКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Тема 1. Вступ. Предмет і завдання курсу. Витоки виставкової діяльності: промислові і художні виставки в Європі XVII-XVIII ст.

Лекція (2 год.) Мета і завдання курсу. Загальні поняття історії образотворчого мистецтва, термінологія, періодизація.

Перша промислова виставка Західної Європи, Франція, Париж (1798). Проведення виставок в європейських державах: Бельгія – 1820 р.; Австрія – 1835 р.; Іспанія – 1841 р.; Німеччина – 1818, 1824 и 1842 рр.; Англія – 1843 рік. Мета і завдання виставок, тематика, експоненти.

Перші художні академічні виставки. Шість виставок у Королівській Академії живопису і скульптури в Парижі під час правління Людовика XIV (1661-1715), зокрема, в 1699 і 1704 роках у Великій Галереї Лувра. З 1725 по 1848 р. проведення виставок у салоні «Каре» в Луврі, після чого назва «салон» стала позначати офіційну Паризьку виставку. Відгуки Дені Дідро на Паризькі салони. Персональні виставки XVIII ст.: демонстрація «Сабінянок» Ж.-Л. Давіда (1799).

Література основна: 1

Література додаткова: 5,15

Додаткові ресурси: 1,3

Тема 2. Виставковий процес в Європі і США у XIX ст.

Лекція (2 год.). Всесвітня промислова виставка 1851 року, Лондон. Архітектура Кришталевого палацу Дж. Пекстона. Тематика та експозиції. Виставки 1855, 1867 років у Парижі. Класифікація експонатів на класи і групи, започаткована після виставки 1867 року в Парижі.

Художні виставки. Паризький салон 1824 року як протистояння романтизму (Делакруа) і академізму (Енгр).

Відносини між художником, публікою і критиками. Демонстрація Едуардом Мане «Сніданку на траві» в «Салоні знедолених» (1863) і в Салоні 1865 року - «Олімпії». Протиставлення офіційних Салонів і виставок нових течій імпресіонізму (1873) і постімпресіонізму. Крок до осмислення специфічного виставкового простору. Переосмислення оформлення виставок: експерименти зі зміною традиційних рам на білі (вперше використані Дега і Піссарро на виставці 1877 р.), на рами інших кольорів, різне забарвлення стін для картин.

Всесвітня колумбійська виставка «Мистецтв, працьовитості, промисловості та творів землі, її надр і морів» в Чикаго, США, 1893 рік.

Прагнення до «тотального твору мистецтва» в епоху інтернаціонального модерну і поява відповідних виставок і виставкових залів: Віденський Сецессион. Значення художньої критики і мистецьких журналів («Ver Sacrum»). Сплеск інтересу до модерну на Міжнародній виставці в Туріні в 1902 р.

Семінар (2 год.). Художні салони у Парижі 70-80-х років XIX століття: нові ідеї та їх втілення.

I. Теоретична частина.

1. Участь у салонах Едуарда Мане.
2. Імпресіоністи у виставковому просторі.

II. Навчальна дискусія.

III. Робота с додатковою літературою.

Література основна: 1,2

Література додаткова: 7

Додаткові ресурси: 1,2,5

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ II. ЗАРУБІЖНА ВИСТАВКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XX СТОЛІТТЯ

Тема 3. Мистецтво початку XX століття: унікальність індивідуальної художньої мови і поява оригінальних виставкових концепцій

Лекція (4 год.). Основні передумови виникнення мистецтва модернізму: кризи суспільної свідомості, традиційної картини світу та її цінностей; переоцінка ролі особистості; втрата релігійності, нові засади у науці та філософії.

Окреслення мистецтвом поля власної проблематики, звернення до вирішення низки суто художніх проблем. Нові співвідношення: мистецтво-реальність; мистецтво-суспільство; художник-глядач.

Ретроспективні виставки на межі XIX-XX ст.: ретроспектива Пюві де Шаванна у Дюран-Рюеля у 1899 р., ретроспектива Ван Гога в галереї Бернхейма-молодшого в 1901 р., ретроспективи Тулуз-Лотрека в «Салоні незалежних», в галереї Дюран-Рюеля і в Брюсселі (1902). У 1905 р. – ретроспектива Ван Гога в «Салоні незалежних».

Виставка «Сто років французького мистецтва» в рамках Всесвітньої виставки, що включала персональну експозицію О. Родена (1900).

Осінні салони в Парижі (1903 – 1950-ті рр.). Перша виставка фовістів на Осінньому салоні 1905 року. Ретроспективна виставка робіт Сезана і Гогена на Осінньому салоні 1907 року. Осінній салон 1908 року і відмова виставляти роботи кубіста Жоржа Брака. Перша організована виставка кубістів у Salon des Indépendants в Парижі 1911 року. Виставка групи «Міст», Дрезден, завод Зайферт, 1906 рік. 1912 Кельн, Зондербунд, виставка «Німецькі експресіоністи».

Презентація предмету у творчості Марселя Дюшана.

Виставка Army Show в США 1913 року. Актуальність і проблематика.

Абстракція як одна з універсальї мистецтва Новітнього часу. Неопластицизм Піта Мондріана. Остання футуристична виставка картин «0,10» (нуль-десять), Петроград, 1916 рік. Роботи Казимира Малевича і його однодумців, які представили новий напрямок в російському авангарді – супрематизм.

Семінар (2 год.). Кубізм у творчості Пабло Пікассо і Жоржа Брака.

I. Теоретична частина.

3. Етапи творчості П. Пікассо.

4. Кубізм як нова художня система. Принципи і етапи кубізму (сезанівський, аналітичний, синтетичний).

II. Навчальна дискусія.

III. Робота с додатковою літературою.

Література основна: 2,4

Література додаткова: 1,2,5,8,11

Додаткові ресурси: 1,2,3,7

Семінар (2 год.). Казимір Малевич і Піт Мондріан.

I. Теоретична частина.

1. Етапи творчого шляху К. Малевича.

2. Супрематизм: головна ідея і провідні художні принципи.

3. Неопластицизм П. Мондріана. Пошуки нової абстракції.

4. Порівняльна характеристика ідей К. Малевича і П. Мондріана

II. Навчальна дискусія.

III. Робота с додатковою літературою.

Література основна: 2,4

Література додаткова: 1,8

Додаткові ресурси: 2,3,9,10

Семінар (2 год.). Стратегії кураторської діяльності на прикладі виставкової практики Марселя Дюшана

I. Теоретична частина.

1. Життєвий і творчий шлях М. Дюшана.
2. Гра з предметом як руйнування меж класичного мистецтва.
3. Участь М. Дюшана в проєкті Міжнародної виставки сюрреалістів 1938 року в галереї витончених мистецтв Вільденстайна з демонстрацією радикальних експозиційним метаморфоз.

II. Навчальна дискусія.

III. Робота с додатковою літературою.

Література основна: 1,2,4

Література додаткова: 4,6

Додаткові ресурси: 1, 4,

Тема 4. Масштабні міжнародні художні виставки 20-х-30-х років.

Мистецтво і політика.

Лекція (4 год.). Перша персональна виставка Шагала в Парижі і перша ретроспектива Руо в галереї Друе 1924 року.

Міжнародна виставка сучасних декоративних і промислових мистецтв (фр. Exposition Internationale des Arts Décoratifs et Industriels Modernes), 1925 рік, Париж. Представлено роботи з області сучасного декоративного мистецтва, архітектури і дизайну багатьох країн світу. Виставка дала ім'я течії ар-деко (в результаті скорочення слів Arts Décoratifs в назві виставки) в декоративному мистецтві першої половини ХХ століття.

Виставки як підсумок модернізму: «Кубізм і абстракціонізм в живописі» (1936), «Дада і сюрреалізм» (1936), «Мистецтво в наш час» (1939) в Нью-Йорку в Музеї сучасного мистецтва, «Абстрактне мистецтво» в «Стеделік музеум» в Амстердамі в 1938 році.

Виставка і політика: в 1924 р. в Італії виставку групи «Новеченто» відкриває Беніто Муссоліні, Марінетті публікує «Футуризм і фашизм». Виставка «Дегенеративне мистецтво», 1937 р., Мюнхен. Відкриття у приміщенні галереї в парку Хофгартен через день після відкриття «Великої німецької художньої виставки» в мюнхенському «Будинку німецького мистецтва». Протириччя мистецтва модернізму та естетики Третього рейху, які втілилися у виставковій практиці.

Всесвітня виставка «Мистецтво і техніка у сучасному житті», 1937 р., Париж.

Семінар (2 год.). Стиль ар деко на Міжнародній виставці сучасних декоративних і промислових мистецтв у 1925 році.

I. Теоретична частина.

1. Витоки стилю ар деко.
2. Експоненти та їх твори на виставці 1925 року.

- II. Навчальна дискусія.
- III. Робота с додатковою літературою.
- Література основна: 2,4*
- Література додаткова: 5,*
- Додаткові ресурси: 1, 4, 5*

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ III. ЗАРУБІЖНА ВИСТАВКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

Тема 5. Розвиток художніх течій після другої світової війни та їх вплив на виставковий процес.

Лекція (2 год.). Специфічні риси розвитку зарубіжного мистецтва другої половини ХХ ст.

Сюрреалістична виставка 1942 р. в галереї Пеггі Гуггенхайм в Нью-Йорку, організована Фредеріком Кислером.

Перша виставка Джексона Поллока в галереї Пеггі Гуггенхайм «Мистецтво цього століття» в Нью-Йорку (1943). Перша виставка Жана Дюбюффе (1944). Виставка Незалежної групи «Паралель життя і мистецтва» в Лондоні (1953) як початок британського поп-арту. Перші персональні виставки Енді Уорхола (1962). «Філософія» Уорхола і зв'язок його художньої концепції з контентом виставок. Перша акція руху «Флюксус» у Вісбадені (1962). Виставка «Хепенінг і Флюксус» куратора Х. Зеємана.

Семінар (2 год.). Інсталяція.

I. Теоретична частина.

1. Інсталяція: термінологія, історія, особливості художньої мови.
2. Творчий шлях японської художниці Яйой Кусами.
3. Інсталяція у виставковому просторі: обговорення проектів інсталяцій студентів.

II. Навчальна дискусія.

III. Робота с додатковою літературою.

Література основна: 1,4

Література додаткова: 3,15

Додаткові ресурси: 3, 4, 13

Семінар (4 год.). Перформанс і хепенінг: творчість як спосіб життя.

I. Теоретична частина.

1. Витоки та історія перформансу.
2. Перформанс у виставковому просторі. Творчість Марини Абрамович.
3. Хепенінг як різновид мистецтва дії: витоки, історія.
4. Аналіз: Джон Кейдж твір 4'33" («П'ять хвилин тридцять три секунди. Тиша». 1952). Алан Капроу вистава «Вісімнадцять хепенінгів у шести частинах», 1959.
5. Обговорення проектів перформансів, створених студентами.

II. Навчальна дискусія.

III. Робота с додатковою літературою.

Література основна: 1,4

Література додаткова: 15

Додаткові ресурси: 3, 4, 13

Тема 6. Теорія і практика постмодернізму: світовий та вітчизняний досвід

Лекція (2 год.). Криза модернізму. Специфічні риси нових течій: арте повера, мінімалізм, неоавангард, концептуалізм. Процесуальні види мистецтва: хепенінг, перформанс. Робота з простором – інсталяція, інвайромент. Нові технології і мистецтво. Зародження і розвиток відео-арту. Мистецтво і природній простір: ленд-арт.

Постмодернізм як система художнього світогляду, що побудована на запереченні європоцентризму та етноцентризму, цінностей модернізму. Письменники і філософи постмодерну: Ролан Барт, Жан Бодріяр, Жиль Дельоз, Жан-Франсуа Ліотар, Мішель Фуко, Жака Дерріда.

Перетворення твору в об'єкт, перехід «від твору до тексту», зміщення акцентів у філософії з буття на мову. «Кінець філософії», «кінець історії», «смерть культури», «смерть автора». Принцип цитатності.

Концептуальне мистецтво: Джозеф Кошут «Один і три стула» (1965). Найбільша виставка концептуального мистецтва «Коли відносини стають формою» Х. Зеємана в 1969 році.

Трансавангард та рух «Нових диких»: повернення до живопису. Сандро Кіа, Франческо Клементе (Італія); Георг Базеліц, Ансельм Кіфер, Зігмар Польке (Німеччина).

Семінар (2 год.). Теоретичні засади постмодерну

I. Теоретична частина.

1. Трансформація категоріальної системи та понятійного апарату класичного мистецтвознавства.
2. Теорія деконструкції як відмова від повноти сенсу.
3. Жан Бодріяр і теорія постмодерну.

II. Навчальна дискусія.

III. Робота с додатковою літературою.

Література основна: 3,4

Література додаткова: 3,10,16

Додаткові ресурси: 9.10

Тема 7. Програмні та тематичні виставки другої половини ХХ ст.

Лекція (4 год.).

Дві категорії виставок: - виставки, що формують концепції новітніх течій: виставки арте повера Дж. Челанта, «Коли відносини стають формою» і «Хепенінг і Флюксус» Х. Зеємана, перші виставки «Скульптурні проекти в Мюнстері» Каспера Кьоніга; - категорія тематичних виставок, які розкривають

певну ідею або суспільні реалії: виставки В. Хофманна, «духовні портрети країн» Х. Зеємана. Теоретичні основи виставкової практики в працях кураторів-мистецтвознавців Харальда Зеємана, Каспера Кьоніга, Вернера Хофманна, Дж. Челанта. «Куратор-художник» і «Виставка як твір мистецтва».

Куратор виставки як автор художньо-естетичної концепції сучасного мистецтва. Поява фігури мистецтвознавця-куратора, який пропонує обґрунтовану художньо-естетичну концепцію виставки в період мистецтва постмодернізму і формування нових течій концептуалізму, арт повера, поп-арту.

Семінар (2 год.). Харальд Зеєман – перший незалежний куратор

I. Теоретична частина.

1. Аналіз проектів Зеємана «Річ як об'єкт» («Das Ding als Objekt», 1970, Нюрнберг), «Хепенінг і флюксус» («Happening & Fluxus», 1970, Кельн).
2. Принципи діяльності та провідні ідеї куратора.

II. Навчальна дискусія.

III. Робота с додатковою літературою.

Література основна: 4

Література додаткова: 9

Додаткові ресурси: 4,5,6

Семінар (2 год.). Акілле Боніто Оліва (Achille Bonito Oliva) – куратор, теоретик мистецтва.

I. Теоретична частина.

1. Боніто Оліва як куратор виставок Венеційської бієнале (1978, 1993).
2. Боніто Оліва «Мистецтво між ідентичністю і гомогенністю». Аналіз тексту.

II. Навчальна дискусія.

III. Робота с додатковою літературою.

Література основна: 3,4

Література додаткова: 3,5

Додаткові ресурси: 9,10

6. Контроль навчальних досягнень

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів

Вид діяльності студента	Максимальна кількість балів за одиницю	Модуль I		Модуль II		Модуль III	
		Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	2	2	4	4	4	4

Відвідування семінарських занять	1	1	1	4	4	6	6
Відвідування практичних занять	1	Не передбачено навчальним планом					
Робота на семінарському занятті	10	1	10	4	40	6	60
Робота на практичному занятті	10	Не передбачено навчальним планом					
Лабораторна робота (в тому числі допуск, виконання, захист)	10	Не передбачено навчальним планом					
Виконання завдань для самостійної роботи	5	2	10	2	10	3	15
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25	1	25
Разом		-	48	-	83	-	110
Максимальна кількість балів:		241					
Розрахунок коефіцієнта:		-					

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання

Завдання самостійної роботи складає вивчення матеріалів лекцій і візуальне запам'ятовування творів мистецтва, що демонструвались на лекційному занятті. Приклади творів подано у таблиці.

В якості перевірки самостійної роботи студентам пропонується бліц-опитування у вигляді презентації з 10-ти творів мистецтва чи 5-ти запитань. У результаті перегляду студенти письмово визначають автора твору (якщо є) та його назву. На запитання дається стисла відповідь.

№ з/п	Тема	Зразки творів мистецтва
Модуль I. Витоки зарубіжної виставкової діяльності		
1.	Вступ. Предмет і завдання курсу. Витоки виставкової діяльності: промислові і художні виставки в Європі XVII-XVIII ст.	1. Назвати дату першої промислової виставки Західної Європи (1798). 2. Назвати дату першої художньої академічної виставки (1661) 3. Як виник термін «салон» стосовно художніх виставок. 4. Художник, якого Дені Дідро вважав найталановитішим. 5. Що нового вніс Ж.-Л. Давід у виставковий процес під час демонстрації картини «Сабіянки».
2.	Виставковий процес в Європі і США XIX ст.	1. Назвати дату всесвітньої промислової виставки в Лондоні (1851). 2. Автор Кришталевого палацу (Дж. Пекстон) 3. Картина Делакура, виставлена на Паризькому салоні 1824 року.

		4. Назвати дату демонстрації картини Клода Моне «Олімпія» (1865). 5. Картина, що спричинила скандал в «Салоні знедолених» у 1863 (Едуард Мане «Сніданок на траві»).
	Модуль II.	Зарубіжна виставкова діяльність в першій половині XX століття
3	Мистецтво початку XX століття: унікальність індивідуальної художньої мови і поява оригінальних виставкових концепцій.	1. К. Малевич «Супрема» 2. М. Дюшан «Велосипедне колесо» 3. П. Мондріан «Композиція з червоним, синім і жовтим» 4. Ж.Брак «Будинки в Естаку» 5. П. Пікассо «Портрет Канвейлера» 6. Експозиція виставки К. Малевича «0,10» 7. В. Кандинський «Імпровізація 26» 8. Тулуз-Лотрек «Кафе Амбасадор» 9. Ван Гог «Зоряна ніч» 10. П. Пікассо «Жінка, що ридає»
4	Масштабні міжнародні художні виставки 20-х-30-х років. Мистецтво і політика.	1. Експозиція Міжнародної виставки сучасних декоративних і промислових мистецтв у Парижі 1925 р 2. М. Дюшан «Жінка, що спускається сходами» 3. Е. Кірхнер «Місто» 4. Е. Шиле «Автопортрет» 5. М. Рей Портрет Марселя Дюшана в образі Роз Селяві 6. Е. Мунк «Крик» 7. С. Далі «Постійність часу!» 8. Експозиція виставки «Дегенеративне мистецтво», 1937 р., Мюнхен 9. М. Шагал «Присвята Аполінеру» 10. Ж. Руо «Клоун-трагік»
Модуль III. Зарубіжна виставкова діяльність у другій половині XX століття.		
5	Розвиток художніх течій після другої світової війни та їх вплив на виставковий процес.	1. Р. Магріт «Віроломство образів» 2. Е. Уорхол «Суп Кемпбелл» 3. Я. Кусама «Тиква» 4. Ж. Дюбюффе «Автопортрет» 5. М. Абрамович перформанс «В присутності художника» 6. Р. Магріт «Син Людський» 7. К. Ольденбург «Мякий вентилятор» 8. Д. Полок «Бузковий туман» 9. Р. Ліхтенштейн «Велика американська оголена» 10. Р. Магріт «Голконда»
6	Теорія і практика постмодернізму:	1. Переклад терміну «ризом» (кореневище). 2. Автор інсталяції «Одлин і два стула» (Дж. Кошут)

	світовий досвід.	3. Переклад терміну «симулякр» (робити вигляд, прикидатися). 4. Автор літературного твору «Стан постмодерну» (1979). 5. До якого напрямку належить творчість Георга Базеліца («Нові дикі»).
7	Програмні та тематичні виставки другої половини ХХ ст.	1. Яйой Кусама. Кімната радості 2. Енді Уорхол. Суп Кемпбел. 3. Поллок. Бузковий туман. 4. Клас Ольденбург. М'який вентилятор. 5. Кошут. Один і три стула. 6. Міро Жоан Карнавал Арлекіна. 7. Магрітт. Підступність образів. 8. Кандинський. Імпровізація 26. 9. Далі. Палаюча жирафа. 10. Ліхтенштейн. Червоні рибки.

Критерії оцінювання для бліц-тесту у картинках (слайдах): 10 правильних відповідей – 5 балів, 9-7 правильних відповідей – 4 бали; 6-4 правильні відповіді – 3 бали; 3-2 правильні відповіді – 2 бали; 1 правильна відповідь – 1 бал.

Критерії оцінювання для бліц-тесту у запитаннях: 5 правильних відповідей – 5 балів, 4 правильних відповіді – 4 бали; 3 правильні відповіді – 3 бали; 2 правильні відповіді – 2 бали; 1 правильна відповідь – 1 бал.

6.3. *Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання.*

Модульний контроль проводиться у вигляді бліц-тесту: студентам демонструється 25 зображень творів мистецтва згідно програми курсу. Необхідно записати прізвище автора і назву твору. Кількість балів визначається за кількістю правильних відповідей.

6.4. *Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання*

Семестровий контроль навчальним планом відповідно до освітньо-професійної програми «Образотворче мистецтво» у 7 семестрі не передбачений.

6.5. *Орієнтовний перелік питань для семестрового контролю і екзамену*

Семестровий контроль навчальним планом відповідно до освітньо-професійної програми «Образотворче мистецтво» у 7 семестрі не передбачений.

6.6. Шкала відповідності оцінок

Оцінка	Кількість балів
Відмінно	100-90

Дуже добре	82-89
Добре	75-81
Задовільно	69-74
Достатньо	60-68
Незадовільно	0-59

7. Навчально-методична картка дисципліни «ВИСТАВКОВА ТА ГАЛЕРЕЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ»

Модулі	Модуль I		Модуль II		Модуль III		
Назва модуля	Витоки зарубіжної виставкової діяльності		Зарубіжна виставкова діяльність в першій половині XX століття		Зарубіжна виставкова діяльність в другій половині XX століття		
Теми лекцій	Вступ. Предмет і завдання курсу. Витоки виставкової діяльності: промислові і художні виставки в Європі XVII-XVIII ст. <i>(відвідування – 1 бал)</i>	Виставковий процес в Європі і США XIX ст. <i>(відвідування – 1 бал)</i>	Мистецтво початку XX століття: унікальність індивідуальної художньої мови і поява оригінальних виставкових концепцій. <i>(відвідування – 2 бали)</i>	Масштабні міжнародні художні виставки 20-х-30-х років. Мистецтво і політика <i>(відвідування – 2 бали)</i>	Розвиток художніх течій після другої світової війни та їх вплив на виставковий процес <i>(відвідування – 1 бал)</i> Теорія і практика постмодернізму: світовий досвід <i>(відвідування – 1 бал)</i> Програмні та тематичні виставки другої половини XX <i>(відвідування – 2 бали)</i>		
Теми семінарських занять	-	Художні салони у Парижі 70-80-х років XIX століття: нові ідеї та їх втілення <i>(відвідування – 1 бал, 10 балів за роботу)</i>	Кубізм у творчості Пікассо. Малевич. Стратегії кураторської діяльності на прикладі виставкової практики Марселя Дюшана <i>(відвідування – 3 бали, 30 балів за роботу)</i>	Стиль ар деко на Міжнародній виставці сучасних декоративних і промислових мистецтв у 1925 році <i>(відвідування – 1 бал, 10 балів за роботу)</i>	Перформанс: творчість як спосіб життя Інсталяція, хеппенінг <i>(відвідування – 3 бали, 30 балів за роботу)</i>	Теоретичні засади постмодерну <i>(відвідування – 1 бал, 10 балів за роботу)</i>	Харальд Зеєман, – перший незалежний куратор Акілле Боніто Оліва – куратор, теоретик мистецтва. <i>(відвідування – 2 бал, 20 балів за роботу)</i>
Самостійна робота	<i>П. 6.2. (5 балів)</i>	<i>П. 6.2. (5 балів)</i>	<i>П. 6.2. (5 балів)</i>	<i>П. 6.2. (5 балів)</i>	<i>П. 6.2. (5 балів)</i>	<i>П. 6.2. (5 балів)</i>	<i>П. 6.2. (5 балів)</i>
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота № 1 (25 балів)		Модульна контрольна робота № 2 (25 балів)		Модульна контрольна робота № 3 (25 балів)		
Кількість балів за модуль	48 балів		83 бали		110 балів		
Підсумковий рейтинговий бал	241 бал						

8. Рекомендовані джерела

Основна (базова):

1. Бурлака В. Історія образу. Мистецтво 2000 / Вікторія Бурлака. – К.: Фонд підтримки візуальних досліджень, 2011. – 206 с. (Наявний в бібліотеці Університету в кількості 1 примірника).
2. Герман М. Ю. Модернизм. Искусство первой половины XX в. / М. Ю. Герман. – 2-е изд., испр. – СПб. : Азбука-классика, 2005. – 478 с. : ил. (Посилання на електронне джерело: <https://www.goodreads.com/book/show/12844851-xx>)
3. Ильин И. П. Постмодернизм от истоков до конца столетия : эволюция научного мифа / И. П. Ильин. – М. : Интрада, 1998. – 255 с. (Посилання на електронне джерело: https://royallib.com/book/ilin_ilya/postmodernizm_ot_istokov_do_kontsa_stoletiya__evolyutsiya_nauchnogo_mifa.html)
4. Турчин В.С. По лабиринтам авангарда / В. С. Турчин. – М. : Изд-во МГУ, 1993. – 248 с. (Посилання на електронне джерело: https://royallib.com/book/turchin_v/po_labirintam_avangarda.html)

Додаткова:

1. Авангард 1910–1920-х годов. Взаимодействие искусств / Гос. ин-т искусствознания; [Отв. ред. Г. Ф. Коваленко]. – М., 1998. – 338 с.
2. Амазонки авангарда : сборник / Рос. акад. наук, Гос. ин-т искусствознания М-ва культуры Рос. Федерации, Комис. по изучения искусства авангарда 1910–1920-х гг. ; [редкол.: Г.Ф. Коваленко и др.]. – М. : Наука, 2004. – 338. : ил.
3. Андреева Е. Ю. Постмодернизм. Искусство второй половины XX–начала XXI века / Е. Ю. Андреева. – СПб. : Азбука-классика, 2007. – 485 с. : ил.
4. Бобринская Е. А. Концептуализм / Е. А. Бобринская. – М. : Галарт, 1993. – 216 с. : ил.
5. Вуек Я. Мифы и утопии архитектуры XX века / Якуб Вуек ; [пер. с польского М. В. Предтеченского] ; под ред. В. Л. Глазычева. – М. : Стройиздат, 1990. – 286 с. : ил.
6. Голомшток И. Тоталитарное искусство / Игорь Голомшток. – М. : Галарт, 1994. – 294 с. : ил.
7. Гройс Б. Комментарии к искусству / Борис Гройс ; [пер. с нем. А. Фоменко и др.]. – М. : Худож. журн. (ХЖ), 2003 – 341 с.
8. Гройс Б. Русский авангард по обе стороны «Черного квадрата» / Б. Гройс // Вопросы философии. –1990. – №11. – С. 66–74.
9. Гройс Б. Утопия и обмен / Борис Гройс. – М. : Знак, 1993. – 374 с.
10. Дженкс Ч. Язык архитектуры постмодернизма / Чарльз А. Дженкс ; [пер. с англ. А. В. Рябушина, М. В. Уваровой]; под ред. А. В. Рябушина, В. Л. Хайта. – М. : Стройиздат, 1985. – 137 с. : ил.
11. Крючкова В. А. Кубизм. Орфизм. Пуризм / Валентина Крючкова. – М. :

ОЛМА-Пресс : Галарт, 2000. – 176 с. : ил.

12. Куликова И. С. Экспрессионизм в искусстве. / И. С. Куликова. – М. : Наука, 1978. – 183 с. : ил.

13. Модернизм. Анализ и критика основных направлений / [под ред. В. В. Ванслова, М. Н. Соколова]. – М. : Искусство, 1987. – 302 с. : ил.

14. Синий всадник / Ред.: Кандинский В., Марк Ф.; [пер., коммент. и ст. Пышновская З. С.]. – М.: Изобразительное искусство, 1996. – 192 с.: ил

15. Турчин В. С. Образ двадцатого... в прошлом и настоящем : Худож. и их концепции. Произведения и теории / Валерий Турчин. – М. : Прогресс-Традиция, 2003 – 644 с. : ил.

16. Шукурова А. Н. Архитектура Запада и мир искусства 20 века / А. Н. Шукурова. – М. : Стройиздат, 1990. – 319 с. : ил.

9. Додаткові ресурси

1. Національна бібліотека України імені В.В. Вернадського
<http://www.nbuv.gov.ua/>

2. <http://www.iskunstvo.info/materials.htm> - Основні етапи розвитку образотворчого мистецтва

3. http://artyx.ru/books/an0000_1.shtml - Загальна історія мистецтв. Тт. 1-6

4. <http://www.artrenewal.org/> - ARC International (english).

5. <http://www.wga.hu/> - Web Art Galery (english).

6. <http://www.artchive.com/> - Mark Harden's Artchive (english).

7. <http://www.alleng.ru/edu/art2.htm> - Підручники та книги по мистецтву ХХ століття

8. <http://eggheado.com/portfolio/test-razbiraetes-li-vyi-v-iskusstve-hh-veka/> - мистецтво ХХ століття

9. <http://20century-art.ru/> Основні напрямки образотворчого мистецтва ХХ століття

10. <http://www.the-village.ru/> Як розуміти сучасне мистецтво